

ВІДГУК

офіційного опонента Руденко Лариси Анатоліївни про дисертацію *Білявця Сергія Яковича «Методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін»*, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.02 – теорія та методика навчання (загальновійськові й військово-спеціальні дисципліни) і 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. *Актуальність теми дисертації* з проблеми підвищення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України у профільних закладах освіти зумовлена низкою чинників, зокрема:

- ускладненням воєнно-політичної ситуації на східному кордоні України;
- потребою гарантування національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей, деокупації Кримського півострова;
- зобов'язаннями України щодо виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом;

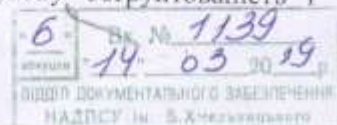
- посиленням співпраці з НАТО щодо створення дієвої системи запобігання та протидії різним видам загроз;

- вимогами Стратегії розвитку ДПСУ стосовно підвищення рівня боєздатності органів і підрозділів прикордонного відомства і довіри населення до ДПСУ; забезпечення готовності ДПСУ до охорони тимчасово неконтрольованих ділянок державного кордону після відновлення контролю над ними; упровадження європейських норм і стандартів у системи прикордонного контролю й підготовки особового складу ДПСУ тощо.

Посилюють актуальність теми і виявлені автором дослідження суперечності.

З огляду на це актуальність теми дисертації Білявця С. Я. «Методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін», поданої на рецензування, вважаємо безперечною. Виконання дослідження відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності НАДПСУ в межах науково-дослідних робіт: «Науково-теоретичні та компаративістські основи навчання майбутніх офіцерів-прикордонників військово-спеціальних дисциплін» (шифр 217-0091 I); «Теорія і практика формування спеціальних умінь ідентифікації у майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр 217-0090 I); «Теоретичні та методичні основи розвитку військово-спеціальної компетентності офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки в магістратурі» (шифр 216-0167 I) підсилює його значущість.

2. *Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.* Аналіз тексту дисертації, автореферату, змісту публікацій С. Я. Білявця, а також оптимальний період проведення дослідження – з 2012 по 2018 рр.) – дають підстави для висновку про наукову обгрунтованість і

достовірність представлених результатів, а також про те, що здобувач на належному рівні володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Дослідно-експериментальна робота проводилася у три етапи: підготовчий (2012–2013 рр.), основний (2013–2017 рр.), завершальний (2017–2018 рр.) на базі чотирьох факультетів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. В експерименті, який проводився в природних умовах освітнього процесу, брали участь 236 курсантів та 44 науково-педагогічні працівники НАДПСУ.

Наукову цінність дисертаційного дослідження С. Я. Білявця становлять вперше обгрунтовані концепція і методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін, педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін, що активізують функціонування всіх підсистем методичної системи, а також побудована структурна модель і розроблена технологія впровадження методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін.

Ретельне вивчення наукової літератури (268 найменувань, із них 19 – іноземними мовами), виконане дисертантом, дало йому змогу достатньо переконливо висвітлити сутність і зміст ключових понять дослідження («військово-спеціальні дисципліни», «процес навчання військово-спеціальних дисциплін», «формування професійної компетентності», «професійна компетентність офіцера-прикордонника», «методична система формування професійної компетентності»), особливості професійної діяльності та професійно-особистісні вимоги до офіцерів ДПСУ, а також обгрунтувати структуру і зміст професійної компетентності офіцерів-прикордонників, визначити й охарактеризувати теоретичні та методологічні засади навчання майбутніх офіцерів-прикордонників військово-спеціальних дисциплін.

Не викликає заперечень обгрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на новітні досягнення в галузі теоретичної психології та педагогіки, військової педагогіки, теорії і методики професійної освіти, теорії та методики навчання загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін і забезпечується застосуванням комплексу методів дослідження, серед яких найбільш продуктивними, на наш погляд, були: моделювання і класифікація педагогічних процесів та явищ з метою прогнозування динаміки їх змін при побудові педагогічної технології впровадження методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін; узагальнення і корекція теоретико-методологічних позицій та експериментальних даних, які забезпечили наукове обгрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, а також педагогічний експеримент, під час якого перевірялася ефективність методичної системи формування професійної компетентності

майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін.

Наукові положення дисертації, методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін, її структурна модель, педагогічні умови вдосконалення професійної підготовки офіцерів у профільних закладах освіти впроваджені в науково-освітню діяльність Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького і Національної академії Національної гвардії України, у професійну підготовку персоналу Кінологічного навчального центру Західного регіонального управління та Азово-Чорноморського регіонального управління ДПСУ, а також у діяльність Управління професійної підготовки та організації освітньої діяльності Департаменту особового складу Адміністрації ДПСУ з професійної підготовки персоналу ДПСУ та в освітній процес Головного центру підготовки особового складу ДПСУ імені генерал-майора Ігоря Момота, що підтверджують відповідні документи.

Апробація результатів наукового дослідження С. Я. Білявця є також достатньою та підтверджується відповідною кількістю публікацій у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях (46 найменувань) та участю здобувача в науково-практичних заходах (19) різного рівня.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечені обґрунтованістю вихідних позицій, доцільним поєднанням теоретичних та емпіричних методів дослідження, ретельно проведеним об'єктивним аналізом здобутих результатів, оптимальною тривалістю роботи над дисертацією, а також достатньою апробацією здобутків на науково-практичних заходах різного рівня, їх упровадженням у професійну підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників.

До найбільш значущих наукових здобутків С. Я. Білявця відносимо: обґрунтування концепції та методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін; розроблення структурної моделі й технології впровадження авторської методичної системи; обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін, що активізують функціонування всіх підсистем методичної системи; удосконалення структури і змісту поняття професійної компетентності офіцера-прикордонника з урахуванням сучасних тенденцій професійної діяльності фахівців цього профілю і методики діагностики її сформованості на основі використання відповідних критеріїв, показників і характеристик рівнів; подальший розвиток уявлень про узагальнення зарубіжного досвіду навчання військовослужбовців військово-спеціальних дисциплін та про особливості, організаційні й дидактичні засади навчання офіцерів збройних сил та правоохоронних органів у XX–XXI ст. у країнах Європи та США, а також про педагогічну сутність понять «професійна компетентність офіцера-

прикордонника» і «методична система формування професійної компетентності».

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційне дослідження С. Я. Білявця має вагому практичну значущість, зумовлену тим, що одержані здобувачем результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впроваджені в систему професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Дисертант розробив та впровадив у практику: навчально-методичні матеріали для викладання навчальних дисциплін «Тактика прикордонної служби», «Прикордонний контроль (Служба прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон)» та ін. з урахуванням сучасних тенденцій діяльності офіцера ДПСУ; підручник «Охорона та захист державного кордону в умовах загострення воєнно-політичної обстановки» для викладання навчальних дисциплін «Тактика прикордонної служби», «Прикордонний контроль (Служба прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон)» та ін. з урахуванням професійних вимог до офіцера ДПСУ в умовах загострення воєнно-політичної обстановки; програму і зміст комплексного практичного заняття для курсантів випускного курсу всіх факультетів НАДПСУ з тактики прикордонної служби; методичні рекомендації для науково-педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін.

Слід наголосити, що рецензована праця не лише сприяє пошуку шляхів вирішення важливої для теорії і методики професійної освіти дослідницької проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, а й має практичну зорієнтованість, важливу для теорії та методики викладання військово-спеціальних дисциплін, що дає підстави вважати її підґрунтям для практичного вдосконалення професійної підготовки особового складу органів та підрозділів ДПСУ у профільних ЗВО з урахуванням європейських та світових тенденцій.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження С. Я. Білявця відображено у 46 публікаціях, із яких 39 одноосібних, у тому числі: 1 монографія, 12 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 11 статей – у періодичних виданнях, що включені до наукометричних баз даних або видаються в іноземних державах, 18 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій, 4 праці – додатково відображають результати дисертації.

Отже, дисертант дотримав вимоги наказу Міністерства освіти і науки № 1112 від 17.10.2012 р. щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значущість отриманих С. Я. Білявцем результатів, відзначимо деякі дискусійні положення, а також висловимо окремі побажання:

1. На нашу думку, гіпотезу дослідження можна було викласти більш креативно, а теоретичну значущість дослідження значно підсилило б виокремлення автором часткових гіпотез, які б конкретизували всі охоплені в роботі дослідницькі аспекти та сприяли більш виразному представленню наукових здобутків у висновках.

2. У підрозділі 1.3 дисертації, присвяченому структурі професійної компетентності офіцерів-прикордонників, на ст. 79-94 автор розглядає її чотири компоненти (когнітивний, діяльнісний, мотиваційно-ціннісний та професійно-особистісний). Цілком погоджуємося із запропонованою структурою, проте зазначимо, що, подаючи розгорнуте обґрунтування мотиваційно-ціннісного та професійно-особистісного компонентів, стосовно когнітивного і діяльнісного автор обмежується лише висвітленням їх змісту, що дещо порушує науково-логічний баланс матеріалу підрозділу.

3. Заслугове на увагу підрозділ 1.4 дисертації, в якому на високому науково-педагогічному рівні подано методологічні засади дослідження, натомість у Вступі, в теоретичній основі згадано лише компетентнісний і діяльнісний підходи. Вважаємо, що варто було б виокремити у Вступі методологічну основу дослідження, що увиразнило б його методологічну спрямованість.

4. На нашу думку, під час розроблення діагностичного апарату дослідження не варто було давати ідентичні назви структурним компонентам професійної компетентності офіцерів-прикордонників і критеріям їх сформованості, оскільки це дещо ускладнює сприйняття викладу експериментального матеріалу дослідження.

5. На рис. 4.1 (с. 241 дисертації) варто було б відобразити переконливо обґрунтовані автором у тексті взаємозв'язки компонентів методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін, що підсилило б зміст інформації, поданої на рисунку.

6. На рис. 5.6 (с. 379 дисертації) автор подає порівняльні результати сформованості професійної компетентності в курсантів контрольної й експериментальної груп після проведення педагогічного експерименту. Очевидно, малося на увазі порівняння «на початку» та «наприкінці» формувального експерименту, що варто було б зазначити на рисунку. Також вважаємо, що цей рисунок доречно було б розмістити в авторефераті для більш наочного висвітлення динаміки сформованості професійної компетентності курсантів.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження С. Я. Білявця і є приводом для наукової дискусії.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Білявця Сергія Яковича «Методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. щодо кандидатських дисертацій та іншим інструктивним вимогам МОН України, а її автор – Білявець Сергій Якович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання (загальновійськові й військово-спеціальні дисципліни) і 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Руденко Л. А.

С. ЗАСВІДЧУЮ:
[Handwritten signature]
20__ р.